

ПРОБЛЕМИ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ПРИ НАЯВНОСТІ У КРИМІНАЛЬНІЙ СПРАВІ ЯК ПОМ'ЯКШУЮЧИХ, ТАК І ОБТЯЖУЮЧИХ ПОКАРАН- НЯ ОБСТАВИН

УДК 343.211.2

Актуальність теми. В науці кримінального права досить детально вивчається питання врахування пом'якшуючих та обтяжуючих покарання обставин при його призначенні. Однак до сьогоднішнього дня не вироблена чітка позиція стосовно призначення покарання при наявності у справі як пом'якшуючих, так і обтяжуючих покарання обставин.

Ступінь розробки теми. Зазначені питання детально були вивчені Т. В. Сахарук [7, с. 183-184], яка визначила певні критерії врахування обставин, що пом'якшують покарання і обставин, що його обтяжують.

Т. І. Іванюк та Л. Л. Кругліков висловлювали пропозиції щодо формалізованого підходу врахування обставин при виборі конкретного строку (розміру) покарання [3, с. 48; 4, с. 62]. При цьому, Л. Л. Кругліков розробив концепцію впливу на покарання обставин, які його пом'якшують. Згідно з нею серед всіх обставин, які пом'якшують покарання слід виділити головні (особливі) пом'якшуючі обставини і визначити міру їх впливу щодо максимуму санкції статті, яка встановлює відповідальність за вчинений особою злочин [5, с. 140-141]. В свою чергу, М. М. Ісаєв вважав, що правосуддя, відхиляючи кількісний, формальний підхід при оцінюванні значущості для покарання обставин справи, виходить з якісної характеристики останніх, з їхнього змісту, якісних особливостей [2, с. 80]. А. А. Арямов та В. І. Курляндський пропонували враховувати при призначенні покарання обставин, які пом'якшують покарання, на основі математичних методів [1, с. 126; 7, с. 94].

Метою публікації є вирішення проблемних питань при призначенні покарання за наявності у справі як пом'якшуючих, так і обтяжуючих покарання обставин.

Слід погодитись із позицією Т. В. Сахарук, яка зазначає, що абсолютно очевидно, що в сучасних умовах визначити розмір впливу кожної обставини, що пом'якшує та обтяжує відповідальність, є неможливим. Таким чином, за наявності у справі як пом'якшуючих, так і обтяжуючих відповідальність обставин, не можна встановити конкретний розмір підсилення або зменшення покарання. З іншого боку, коли у справі є лише пом'якшуючі або лише обтяжуючі відповідальність обставини, може бути встановлений розмір зменшення або збільшення покарання,

передбаченого санкцією статті, що повинно знайти відображення в законі [7, с. 177-178]. Таке відображення, на наш погляд, міститься у ст. 691 КК України. В підтримку своєї позиції, автор пропонує визначити на законодавчому рівні мінімальні та/або максимальні межі покарання за наявності обставин, що пом'якшують та обтяжують відповідальність [7, с. 178]. Із вказаним ми в повній мірі згодні. Певні такі рамки відображені у ст. ст. 69, 691 КК України.

Однак ст. 691 КК України регулює питання наявності у справі тільки чітко визначених пом'якшуючих покарання обставин. В свою чергу, застосування ст. 69 КК України допускає наявність обтяжуючих покарання обставин. Таким чином, при наявності у справі обтяжуючих покарання обставини суд має право «обійти» вимоги ст. 691 КК України. Однак він одночасно може проаналізувати пом'якшуючі покарання обставини на предмет їх можливості істотно знизити ступінь тяжкості вчиненого злочину (типовий) та врахувати особу винного, і, відповідно, призначити покарання більш м'яке, ніж передбачено законом.

Вказане залишає широке поле для правозастосовної діяльності, в тому числі і порушення основних принципів призначення покарання.

З огляду на викладене, ми пропонуємо внести зміни до ст. 69 КК України та викласти її у наступній редакції: «1. За наявності декількох обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, відсутності обставин, що обтяжують покарання, з врахуванням особи винного суд, умотивувавши своє рішення, призначає основне покарання нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК України, або переходить до іншого, більш м'якого виду основного покарання, не зазначеного в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК України за цей злочин чи не призначає додаткового покарання, що передбачене в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК України як обов'язкове.

2. Суд при застосуванні частини першої цієї статті не має права призначити покарання нижче від найнижчої межі, встановленої для такого виду покарання в Загальній частині КК України».

З такої конструкції чітко вбачається три види призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом. А також можливості найбільшого пом'якшення покарання обмежуються випадками наявності у справі тільки обставин, що пом'якшують покарання.

В свою чергу, ст. 691 КК України слід змінити та викласти у наступній редакції: «За наявності обставин, що пом'якшує покарання, відсутності обставин, що обтяжують покарання, строк або розмір покарання не може перевищувати двох третин максимального строку або розміру найбільш

суворого виду покарання, передбаченого відповідною санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК України». Визнання вини ми виключили, оскільки перелік обставин, що пом'якшують покарання не вичерпний. Таким чином, визнання вини можна також віднести до відповідних обставин.

З огляду на викладене, така конструкція ст. 691 КК України обмежить суворість покарання у всіх випадках наявності у справі будь-якої пом'якшуючої покарання обставини і відсутності обтяжуючої покарання обставини.

Крім того, вказані зміни узгоджуються із ч. 3 ст. 43 та ч. 3 ст. 68 КК України, які встановлюють нижню межу пом'якшення покарання у випадку вчинення злочину у зв'язку з виконанням спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації та вчинення замаху на злочин.

Такі ж межі необхідно встановити і для випадків наявності обставин, що обтяжують покарання. При цьому, слід зазначити, що верхня межа обтяження покарання обмежується санкцією статті (частини статті) КК України, а також у відповідних випадках ч. 2 ст. 70 та ч. 2 ст. 71 КК України.

Що ж стосується нижньої межі обтяження покарання, то КК України слід доповнити ст. 692 «Призначення покарання за наявності обставин, що обтяжують покарання» та викласти у наступній редакції: «За наявності обставин, що обтяжує покарання, відсутності обставин, що пом'якшують покарання, строк або розмір покарання не може бути меншим двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною санкцією статті (частини статті) Особливої частини КК України».

Таким чином, у випадку наявності у справі тільки пом'якшуючих покарання обставин суди зобов'язані будуть призначати покарання розміром чи строком до двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК України, а у випадку наявності тільки обставин, що обтяжують покарання, суди зобов'язуються призначати покарання розміром або строком від двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною санкцією статті (частини статті) Особливої частини КК України.

В свою чергу, питання колізії обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання, пропонуємо врегулювати шляхом доповнення КК України ст. 693 «Призначення покарання за наявності обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання» та викласти її у наступній редакції: «За на-

явності одночасно обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання, покарання призначається у межах санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу, яка передбачає відповідальність за вчинений злочин, за винятком випадків, передбачених ч. 2 ст. 70, ч. 2 ст. 71 цього Кодексу».

Висновки. Таким чином, у випадках наявності і пом'якшуючих і обтяжуючих покарання обставин, суди оцінивши кожен із них, визначать вплив вказаних обставин на покарання, не виходячи за межі санкції статті (частини статті) КК України.

1. Арямов А. А. Методология назначения наказания по уголовному законодательству Российской Федерации/ А. А. Арямов – СПб.: Изд-во Юридический центр „Пресс“, 2002. – 486 с.
2. Исаев М. М. Основные начала уголовного законодательства СССР и союзных республик (с приложением текста «Основных начал» и материалов)/ М. М. Исаев – М.-Л.: Гос. изд-во, 1927. – 140 с.
3. Іванюк Т. І. Обставини, які пом'якшують покарання, за кримінальним правом України: Дис. ...кандидата юрид. наук: 12.00.08; - Львів, 2006. – 203 с.: іл.-Бібліогр.: с. 173-203.
4. Кругликов Л. Л. О формализации степени влияния смягчающих и отягчающих обстоятельств/ Л. Л. Кругликов // Проблемы повышения эффективности борьбы с преступностью. – Иркутск: Изд-во Иркутск. ун-та, 1983. – с. 60-69.
5. Кругликов Л. Л. Смягчающие и отягчающие обстоятельства в уголовном праве. Вопросы теории. / Л. Л. Кругликов – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1985. – 164 с.
6. Курляндский В. И. Уголовная политика, дифференциация и индивидуализация уголовной ответственности / В. И. Курляндский // Основные направления борьбы с преступностью [Под ред. И. М. Гальперина, В. И. Курляндского]. – М.: Юрид. лит., 1975. – с. 90-109
7. Сахарук Т. В. Загальні засади призначення покарання за кримінальним правом України та зарубіжних країн: порівняльний аналіз: Дис. ...кандидата юрид. наук: 12.00.08; - Харків, 2006. – 226 с.: Бібліогр.: с. 197-226.

Fedorak L.M.

The Problems of Punishment Assignment in the Event with Circumstances which Soften or Burden the Punishment

In the present article are given problematic questions concerning punishment assignment in the event if there exist in the affair both circumstances, which soften the punishment, and circumstances, which burden it, and also the ways of solving the abovementioned problems.

Keywords: softening, burdening, circumstances, assignment, punishment.